

Pır Esad Türbesi – Konya

süreti vardır. İkinci vakfiye ise 882 Ramazanı (Aralık 1477) tarihli olup 581 nolu defterin 491. sayfasında kayıtlıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

Konya Şer'iyye Sicil Defteri, c. 19 (E-25), s. 67/3; c. 32 (C-21), s. 22/2; c. 50 (C-25), s. 31/1, 277/1; c. 52 (C-7), s. 267/2; c. 54 (D-32), s. 331/2; c. 55 (D-27), s. 119/2 (1154/1741); c. 67 (F-16), s. 213/1; c. 138 (G-9), s. 10 (1325/1907); TK, TD, nr. 255; *Vakfiye*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Defter, nr. 581, s. 491 (Ramazan 882 / Aralık 1477); Defter, nr. 585, s. 984 (Muharrem 844 / Haziran 1440); Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ'* (nşr. Ahmed el-Kalâş), Beyrut 1405, I, 415; Konyalı, *Konya Tarihi*, s. 703, 704, 715; Mehmet Önder, *Mevlâna Şehri Konya*, Ankara 1971, s. 189; Tuncer Baykara, *Türkiye Selçukluları Devrinde Konya*, Ankara 1985, s. 83; H. Abdülkadir [Erdoğan], "Pır Esad", *Türk Sözü Gazetesi*, Konya 4 Mayıs 1918; Zeki Atçeken, *Konya'daki Selçuklu Yapılarının Osmanlı Devrinde Bakımı ve Kullanılması*, Ankara 1998, s. 117-123.

ZEKİ ATÇEKEN

PİR İLYAS TEKKEŞİ

(bk. YAKUB PAŞA TEKKEŞİ).

PİR MEHMED

(ö. 866/1462 [?])

Osmanlı fıkıh ve lugat âlimi.

yazılı beş satır halinde Arapça kitâbe yer alır. Pır Esad'ın sandukasının sol tarafında ayak ucuna yakın küçük bir tahta sanduka daha vardır. Halk arasındaki bir inanca göre bunun altında Şeyh Esad'ın kedisi gömülmüştür. Şeyh Esad'a "Pisili Sultan" denilmesinin sebebi bu olmalıdır. Şeyh Esad, Hz. Peygamber'e isnat edilen, "Kedi sevmek imanın kemalindedir" (Aclûnî, I, 415) sözüne uyarak kedisine karşı aşırı bir sevgi göstermiş, vefatından sonra kırk gün yemeden, içmeden kesilen kedisi ölünce şeyhin vasiyetine uyularak buraya gömülmüştür. Eski vakıf ve şer'iyye kayıtları türbenin yanında bir de zâviyenin bulunduğunu gösterir. Türbe ve zâviye 844 (1440) yılında Karamanoğulları ümerâsından Mûsâ Paşa tarafından yeniden yaptırılarak birçok vakıf daha ilâve edilmiştir. Türbenin doğusunda olduğu bilinen zâviyenin içinde Karamanoğulları döneminden şeyhlere ait mezar taşları ve sandukalar vardır. Bunlar vaktiyle toprak sıvalı iken şimdi betonla sıvanmıştır. Burada bir kısmı toprağa gömülü vaziyette on bir mezar bulunmaktadır. Pır Esad Zâviyesi'yle alâkalı Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde iki vakfiye mevcuttur. Bunlardan birincisi Muharrem 844 (Haziran 1440) tarihli olup 585 nolu defterin 984. sayfasında kayıtlıdır. Bu vakfiyenin Konya Vakıflar Müdürlüğü'nde 4 nolu defterin 12. sayfasında hatalı bir

Hayatına dair kaynaklarda bilgi yoktur. Rûmî, Ankaravî, Karapîrî, Karamânî nisbeleriyle anılır. Babasının adı Yûsuf'tur. Eserlerinde Konya Ereğlisi'nde doğduğu ve Ankara'da yaşadığı kaydedilir. Vefat tarihi kesin olarak bilinmemekte, kaynaklarda 866 (1462), 886 (1481) ve 890 (1485) gibi farklı tarihler verilmektedir. Ancak kendisine nisbet edilen eserler arasında Hacı Baba b. Hacı İbrâhim Tosyevî'ye (ö. 900/1494) ait bir şerhe yazılan hâşiye ile Molla Hüsrev'le (ö. 885/1480) Kemalpaşazâde'nin (ö. 940/1534) bazı görüşlerinin değerlendirdiği risâlelerin bulunması daha sonraki bir tarihte vefat ettiğini düşündürdüğü gibi bu eserlerin ona nisbetinin hatalı olması da muhtemeldir.

Eserleri. 1. *Mülteka'tü's-Şihâh ve'l-mülhak bi-Muhtârî's-Şihâh*. Muhammed b. Ebû Bekir er-Râzî'nin, Cevherî'nin *eş-Şihâh*'ından derlediği *Muhtârü's-Şihâh*'i esas alınarak hazırlanmış Arapça bir sözlüktür. Râzî'nin *eş-Şihâh*'tan almadığı bilgilerin de ilâve edildiği eser âyet, hadis ve beyitlerle zenginleştirilmiştir. Ayrıca İzmîrî'nin *el-İrâd ve tehzîb*'i, Zemahşerî'nin *Muqaddimetü'l-edeb*'i, Mutarrizî'nin *el-Muğrib*'i, Hüseyin b. Ahmed ez-Zevzenî'nin *Meşâdir*'i ile diğer lugatlardan da fay-

dalanılmıştır (Süleymaniye Ktp., Yenica-mi, nr. 1175, Şehid Ali Paşa, nr. 2696, Se-rez, nr. 3632; Nuruosmaniye Ktp., nr. 4882; Âtîf Efendi Ktp., Âtîf Efendi, nr. 2769; Millet Ktp., Ali Emîrî Efendi, nr. 3134). 2. *Lugat-ı Karapîrî* (*Tercümânü'l-Lugât, Tercüme-i Sihâhi'l-Cevheri*). *el-Muğrib*'den ve diğer eserlerden derlediği Arapça-Türkçe sözlüktür. Türkçe kitaplarda görülen çeviri hataları sebebiyle hazırladığı belirtilen eserin otuzun üzerinde yazma nüshası tesbit edilmiştir (meselâ bk. Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 2602-2604, I-III; Süleymaniye, nr. 990, Lala İsmâil Paşa, nr. 647, 648, Hamidiye, nr. 1383, Esad Efendi, nr. 3193, Damad İbrâhim Paşa, nr. 1110; Râgıb Paşa Ktp., nr. 1407; Nuruosmaniye Ktp., nr. 4738, 4739, 4740, 4741; Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 3148, 3149; İÜ Ktp., TY, nr. 1496; Millet Ktp., Feyzullah Efendi, nr. 2057; TSMK, Revan Köşkü, nr. 1833). 3. *Zübdetü'l-fetâvâ*. Öğrencilerin hacimli fıkıh eserleri yerine muhtasar eserlere yönelmesi sebebiyle yaygın olarak karşılaşılan meselelerle ilgili hükümlerin muhtasar bir şekilde derlendiği bir kitaptır. Fıkıh kitaplarındaki tasnife göre kitap ve fasıllar halinde düzenlenen eserin hazırlanışında muteber Hanefî fıkıh metinleriyle şerhlerinden faydalanılmıştır (Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 1451; Süleymaniye Ktp., Hamidiye, nr. 588, Reîsülküttâb Mustafa Efendi, nr. 410; İstanbul Müftülüğü Ktp., nr. 333; Nuruosmaniye Ktp., nr. 1981; Millet Ktp., Feyzullah Efendi, nr. 980, 1029, 1030; İzmir Millî Ktp., nr. 708; Kütahya Tavşanlı Zeytinoğlu İlçe Halk Ktp., nr. 150). Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Esad Efendi, nr. 708) kayıtlı olup bu zata nisbet edilen fetva mecmuası Pır Mehmed b. Ali'ye aittir. Halil İnalıcık'ın, XVII. yüzyılda Kanûnî Sultan Süleyman'ın kanunnâmesinin yerini alan *Kânunnâme-i Cedîd-i Sultânî*'nin hazırlanışı sırasında fetva mecmuasından yararlandığını kaydettiği Pır Mehmed, Çivizâde Mehmed Efendi'nin öğrencilerinden olup Kör Müftü İakabıyla bilinen, *Fetâvâ-yı Pır Muhammed* (Mehmed Efendi), *Muinü'l-müftî* ve *Zahîrü'l-kudât* adlı fetva mecmualarının müellifi Pır Mehmed Üskübî'dir (Yıldızlı, s. 3-4; Akğündüz, IX, 394 vd.; *DİA*, XXIV, 336). 4. *Hâşiyetü Hülâşatü'l-i'râb* (*Hâşiye 'alâ Şerhi Dibâceti'l-Mişbâh, el-İslâh fî şerhi Şerhi Dibâceti'l-Mişbâh fî'n-nahv*). Mutarrizî'nin nahve dair *el-Mişbâh* isimli eserinin dibacesine Hacı Baba b. Hacı İbrâhim Tosyevî tarafından yapılan şerh üzerine yazılmış bir hâşiyedir (Beyazıt Devlet Ktp., Bayezid, nr. 6212, 6213, 6214, Veliyyüddin Efendi,

PİR MEHMED ÜSKÜBİ

(ö. 1020/1611)

Osmanlı âlimi.

Devşirme (kuloğlu) çocuğu olarak İstanbul'da dünyaya geldi. Muhibbî, Kastamonu'da doğduğunu belirtirse de bu muhtemelen, kendisinin kaynağı olan Atâî'deki Kostantiniye kelimesinin yanlış istinsahından kaynaklanmıştır. Babasının adını *Zahîrî'l-kudât* adlı eserinin mukaddimesinde Hasan olarak vermesine rağmen Bağdatlı İsmâil Paşa tarafından Abdullah şeklinde kaydedilmesi, Osmanlı döneminde devşirme çocuklarının babalarından bu şekilde söz edilmesinden kaynaklanmış olmalıdır. Pîr Mehmed Efendi önceleri Bektaşî zümresine katılıp dervişlik yoluna girmişse de daha sonra ders okumaya başladı ve Çivizâde Mehmed Efendi'ye mülâzım oldu. Ardından çeşitli medreselerde müderris olarak görev yaptı. Yenipazar müderrisi iken eşkıya darbesiyle bir gözünü sakatlandı. Bu sebeple "Yekçeşm" ve "Kör Müftü" lakaplarıyla da bilinir. 990 (1582) yılı civarında Hezargrad'daki Maktul İbrâhim Paşa Medresesi'nde müderris iken bir innin (cinsel iktidarı olmayan kişi) ile ilgili olarak kullandığı ifadedden dolayı azledildi (bu olay Atâî'nin ayrıntılarını verdiği olayla aynı olmalıdır, bk. *Nefhatü'l-ezhâr*, vr. 95^a-98^b; Kortantamer, s. 191). Daha sonra Üsküp müftülüğüne tayin edildi, uzun yıllar burada müftülük ve müderrislik yaptı ve bu görevde iken 1020'de (1611) vefat

etti. Kâtib Çelebi onu *Fezleke*'de 1020 (1611) yılında ölenler arasında zikretmesine rağmen *Keşî'z-zunûn*'da ölüm tarihini 1030 (1620) olarak kaydetmiş ve başta Bağdatlı İsmâil Paşa olmak üzere sonraki birçok müellif bu yanlış devam ettirmiştir. Bursalı Mehmed Tâhir ise vefatını 1026 (1617) olarak verir. Atâî, Üskübî'nin hazırcıevap, şakacı, nüktedan bir kişi olduğunu ve nüktelerinin dostları arasında sohbet konusu edildiğini kaydederek *Hamse*'sindeki *Nefhatü'l-ezhâr* adlı mesnevisinde bazı nüktelerini anlatır (*Nefhatü'l-ezhâr*, vr. 88^b-98^b; Kortantamer, s. 190-191).

Eserleri. 1. Muînü'l-müftî fi'l-cevâb ale'l-müsteftî (*Fetâvâ-yı Üskübî*, *Fetâvâ Kör Müftî*). Eser *Muînü'l-müftî* adının *Zahîrî'l-kudât*'a yazılan girişte Pîr Mehmed Efendi tarafından verildiği ifade edilirse de (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 587, vr. 129^b) müellifin oğlu ve eserin müstensihlerinden olan Beypazarı kadısı Ahmed, 1039'da (1630) yazdığı nüshanın sonunda kendisinin Üsküp'te fetva kâtibi iken babasının fetvalarını *Muînü'l-müftî* adıyla bir araya getirdiğini belirtir (Süleymaniye Ktp., İbrâhim Efendi, nr. 520, vr. 347^a-348^b). Eserde Türkçe fetvalar ve Arapça nakilleri fıkıh kitapları sistematığına göre sıralanmıştır. Kütüphanelerde otuzdan fazla yazma nüshasının mevcut olması (Beyazıt Devlet Ktp., Bayezid, nr. 268, 2684, 2763, 2770, 2790, 2792; Süleymaniye Ktp., Âşir Efendi, nr. 133, Ayasofya, nr. 1562, Esad Efendi, nr. 1094, 1117, Fâtih, nr. 2355, 2356, Şehid Ali Paşa, nr. 1027, Yenicami, nr. 627;

Pîr Mehmed'in *Zubdetü'l-fetâvâ* adlı eserinin ilk sayfası (Süleymaniye Ktp., Reisülkütüb Mustafa Efendi, nr. 410)

nr. 2925; Süleymaniye Ktp., Cârullah Efendi, nr. 1885, 1967, Harput, nr. 166, Lâleli, nr. 3324, Kılıç Ali Paşa, nr. 936, Şehid Ali Paşa, nr. 2326, Yazma Bağışlar, nr. 1179, 1739; Âtif Efendi Ktp., Âtif Efendi, nr. 2796; Millet Ktp., Ali Emîrî Efendi, nr. 3666). Kemalpaşazâde'nin *İşlâhu'l-Vikâye*'de ve Secâvendî'nin *Ferâ'iz*'ine yazdığı şerhlerdeki bazı itirazlarına karşı cevaplarından oluşan *Şerhu'l-Menâr ve ecvibe 'alâ itirâzâtı İbn Kemâl fi'l-İslâh* adlı risâle ile (Süleymaniye Ktp., İzmir, nr. 805/13, vr. 167^b-172^b) Molla Hüsrev ve Kemalpaşazâde'nin bazı fikhî meselelerdeki görüşlerinin değerlendirildiği *Risâle fi'l-Vakf* da (İzmir, nr. 805/12, vr. 161^b-167^a) Pîr Mehmed'e nisbet edilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Keşî'z-zunûn, II, 952, 1709; Osmanlı Müellifleri, I, 260; *İzâhu'l-meknûn*, I, 612; *Hediyyetü'l-ârifîn*, II, 213; *Kehhâle*, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, XII, 133-134; İsmail Yıldızlı, *Pîr Muhammed Efendi'nin Mu'înu'l-Müftî 'Ala Cevabi'l-Müsteftî Adlı Eserinin Seçme Fetvaların Transkripsiyon ve Tahkiki* (yüksek lisans tezi, 1994), EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, İstanbul 1996, IX, 394 vd.; Şükrü Özen, "Osmanlı Dönemi Fetva Literatürü", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, III/5, İstanbul 2005, s. 346-347; Halil İnalıcık, "Kanunnâme", *DİA*, XXIV, 336.

TAŞIN ÖZCAN

Pîr Mehmed Üskübî'nin *Muînü'l-müftî* adlı eserinin ilk ve son sayfaları (Süleymaniye Ktp., İbrâhim Efendi, nr. 520)

